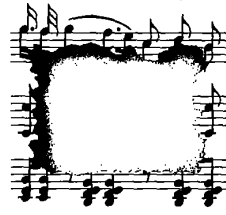

FREEMUSE

**THE WORLD FORUM ON
MUSIC & CENSORSHIP**

Musik - en menneskeret

Musik - en menneskeret

MENNESKERETTIGHEDER beskytter alle, i alle stadier af livet. Og begrebet menneskerettigheder rummer en mangfoldighed af forskellige rettigheder. Som foreningsfriheden, religionsfriheden, retten til et familieliv og et privatliv, til mad, bolig, uddannelse og en lang række andre rettigheder, som alle er omfattet af FNs Verdenserklæring om Menneskerettigheder. Menneskerettighederne er lige så vigtige for musikere som for alle andre mennesker, men to rettigheder har særlig relevans for musikere: Ytringsfriheden og retten til at deltage i kulturlivet. Sammen beskytter disse to rettigheder musikere mod vilkårlig censur og forfølgelse.

Ytringsfrihed

Musik rummer ubegrænsede muligheder for at udtrykke sig. En sang kan bringe budskaber om kærlighed, had, frygt, oprør og sågar sociale eller politiske budskaber. En melodi kan i sig selv udtrykke glæde, håb, sorg, en dramatisk begivenhed, en særlig stemning eller et lydbillede fra hverdagslivet. Melodier kan også være udtryk for de musikalske traditioner, som er del af et folks eller en kulturs identitet.

Alle disse forskellige udtryk er omfattet af ytringsfriheden og beskyttet af FNs Verdenserklæring om Menneskerettigheder artikel 19.

For musikere betyder ytringsfrihed især:

- Frihed til at spille musik både offentligt og privat
- Frihed til at give koncerter
- Frihed til at udgive CD'er eller andre former for indspillet musik uanset hvad tekst eller melodi udtrykker.

Som udgangspunkt kan der derfor ikke udøves censur eller gøres andre tiltag mod musikere på grund af det, de udtrykker gennem deres musik.

Men der er undtagelser:

Propaganda for krig er altid ulovligt, og det samme gælder propaganda for nationalt had, racehad eller religiøst had.

Forbudet mod krigspropaganda er f.eks. nævnt i FNs Internationale Konvention om civile og politiske rettigheder artikel 20.

En stat kan også begrænse dens borgeres ytringsfrihed, hvis det er nødvendigt af en række andre, nærmere bestemte grunde. Sådanne grunde er fastsat i den Internationale Konvention om civile og politiske rettigheder artikel 19, stk. 3:

- Af hensyn til respekten for andres rettigheder eller omdømme.
- Af hensyn til statens sikkerhed, den offentlige orden (ordre public), sundhed eller sædelighed.

I alle tilfælde skal sådanne begrænsninger være fastsat i statens nationale lov. Det betyder f.eks., at en offentlig ansat ikke på egen hånd kan forbyde bestemte former for musik i statslige radio- eller fjernsynsprogrammer, hvis det ikke er besluttet i en lov. Og en regering eller et parlament kan ikke vedtage love, der skal forhindre bestemte religiøse grupper i at komme til orde eller undertrykke modstridende politiske opfattelser, da ytringsfriheden ikke lovligt kan begrænses af sådanne grunde.

Retten til at deltage i kulturlivet

Udover at være et udtryk er musik også en kulturel aktivitet. Se f.eks. præambelen (dvs. indledningen) til UNESCOs anbefaling om den brede befolknings deltagelse i kulturlivet og bidrag til det (Recommendation on Participation by the People at Large in Cultural Life and Their Contribution to It), fra den 26. november 1976.

Selvom en melodi eller tekst ikke udtrykker nogen særlig boldning eller opfattelse, er selve adgangen til at spille musik derfor en menneskeret i sig selv. Dette fremgår af FNs Menneskerettigheds-erklæring artikel 27.

Retten til at deltage i kulturlivet fremgår også af FNs Internationale Konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder artikel 15 og af FNs Konvention til afskaffelse af alle former for racediskrimination artikel 5 (e) (vi) om retten til ikke at blive udsat for diskrimination på grund af race, når det gælder retten til at deltage i samfundets kulturliv.

For musikere betyder retten til at deltage i kulturlivet især:

- *Frihed til at udøve og producere musik*
- *Frihed til at lytte til andres musik*
- *Retten til ophavsretlig beskyttelse af ens musikalske produktion*
- *Etniske minoriteters frihed til at spille den musik, der hører til deres kultur*

I modsætning til ytringsfriheden er der ingen lovlige grunde til at begrænse retten til at deltage i kulturlivet. Så medmindre musikken indeholder ærekrænkende tekster eller andre udtryk, som lovligt kan begrænses af hensyn til ytringsfriheden, kan selve retten til at udøve og nyde musik aldrig lovligt begrænses.

*Af Karen Hald
forskningsassistent,
Det Danske Center
for Menneskerettigheder*

NÅR MUSIK SPILLES offentligt, har komponisten og tekstforfatteren som regel ret til vederlag efter reglerne om ophavsret i de enkelte land. Det gælder både for levende musik ved koncerter, dansearrangementer o.s.v., og for indspillet musik, der sendes radioen, på tv, spilles i klubber o.s.v. I mange tilfælde er også de musikere, der har spillet musikken, berettiget til betaling.

Musikeres rettigheder og lovgivninger om **ophavsrettigheder** er forskellig fra land til land. I de fleste lande kaldes den ophavsret (engelsk: **copyright**) og omhandler komponister og tekstforfattere. Dette er normen på verdensplan, men den gælder på ingen måde overalt, for i enkelte lande har man end ikke en sådan lovgivning. Men i langt de fleste lande er den gældende lovgivning som regel baseret på internationale konventioner, og reglerne ligner derfor hinanden fra sted til sted. Alligevel er reglerne temmelig indviklede, og man kan let blive forvirret.

Her er et lille grundkursus.

Ophavsrettigheder

Ophavsrettigheder er en del af det større juridiske felt om immaterielle rettigheder. Det består af *økonomiske rettigheder* og *moralske rettigheder*. Udover komponisten/tekstforfatteren har også andre ret til vederlag for brug af musik. Det gælder den arrangør, som har tilpasset musikken til et bestemt formål, den oversætter, som har oversat teksten, og forlæggeren. Hvis komponisten/tekstforfatteren også er den kunstner, som indspiller musikken, bliver han/hun normalt bedt om at overdrage retten til at udgive musikken til et forlag, som ejes af et pladeselskab. Men pas på

De spiller min musik

En miniguide til komponisters og musikeres rettigheder

De *moralske rettigheder* tilhører komponisten/tekstforfatteren. Det er op til ham eller hende, hvordan musikken må eller ikke må spilles, f.eks. hvordan den må tilpasses.

Den grundlæggende konvention, som regulerer ophavsrettigheder/copyright, er *Bernerkonventionen*, som administreres af *World Intellectual Property Organisation* (WIPO). Lande, som har underskrevet Bernerkonventionen, har indvilliget i at behandle musik af ophavsmænd fra andre konventionslande på samme måde som musik af landets egne statsborgere. Det betyder f.eks., at hvis et stykke musik af en dansk eller indisk komponist spilles i Sverige, har denne komponist samme ret til vederlag som en svensk komponist.

Mekaniske rettigheder

I lighed med reglerne om ophavsret findes der også et sæt regler om mekanisk gengivelse af musik, **mekaniske rettigheder**. Disse omhandler komponisters/tekstforfatteres ret til vederlag, når deres musik er udgivet på plade eller lignende medie. Dette vederlag afhænger som regel af det antal plader, der sælges.

National lovgivning er forskellig, men ophavsrettigheder udløber normalt 50 eller 70 år efter ophavsmandens død. Mekaniske rettigheder udløber normalt 25 eller 50 år efter datoen for den første pladeudgivelse. Musik, som er ældre, eller som ikke har en kendt komponist/tekstforfatter eller arrangør, er ikke beskyttet af ophavsretten.

Ophavsretten fastslår kun selve retten til vederlag. Den siger ikke noget om, hvor meget der skal betales. Dette er op til rettighedshaverens forhandlingsevne. Det er naturligvis umuligt for hver enkelt rettighedshaver at overskue, hvornår hans/hendes musik bliver spillet, og inkassere penge fra f.eks. en festivalarrangør, en restaurationssejer eller en radiostation. Derfor har man i de fleste lande dannet rettighedshaverorganisationer til at tage sig af dette. En rettighedshaver kan tilslutte sig en rettighedshaverorganisation, som så forhandler om, hvor meget der skal betales for de forskellige måder, hvorpå der anvendes musik. De holder også øje med, hvornår der spilles musik, og indsamler penge. Pengene bliver så fordelt blandt rettighedshaverne - både inden- og udenlandske - i forhold til, hvor mange gange den enkeltes musik er blevet spillet. I nogle lande er det offentlige institutioner, der opkræver og uddeler penge i henhold til rettighederne. Det kræver alt sammen temmelig udviklede procedurer. Meget kan gå galt og gør det også, men indtil videre er der ikke fundet en bedre måde at opkræve pengene på.

Musikeres rettigheder

Musikere bliver som regel betalt direkte af den, som har engageret dem, en gang for alle efter en slags afgiftsaftale (royalty). Sådanne aftaler er omfattet af den almindelige aftalelovgivning.

I visse lande, der har underskrevet *Romkonventionen*, er der også en lovgivning om musikeres rettigheder. Den giver indspillende musikere ret til vederlag, når deres plader spilles offentligt, f.eks. på radio, i tv eller på diskoteker, i stormagasiner o.s.v. For at opkræve penge for dette har indspillende musikere i de pågældende lande dannet rettighedshaverorganisationer. I nogle lande er det pladeselskabernes forening - som regel den nationale gren af **IFPI**, der repræsenterer pladebranchen på verdensplan - som opkræver penge for de udøvende kunstnere.

Hvad gør man?

Hvis du har komponeret, skrevet tekst, arrangeret eller indspillet musik:

- *Undersøg om der gælder en lov om ophavsrettigheder eller copyright i dit land.*
- *Undersøg om dit land har underskrevet Bernerkonventionen og tillige Romkonventionen.*
- *Hvis ja, undersøg hvilke instanser, der opkræver penge i henhold til rettighederne i dit land.*
- *Gør opmærksom på dig selv og din musik over for disse rettighedshaverorganisationer og kræver din ret.*

Af Dr. Krister Malm
Generaldirektør,
Statens Musiksamlinger, Sverige &
medlem af bestyrelsen for FREEMUSE

Stop censur af musikere

FORESTIL DIG EN verden uden musik. Eller forestil dig en verden, hvor vi får besked på, hvad vi må spille, synge og endog, hvad vi må lytte til i vore private hjem. Sådant en verden eksisterer allerede i virkeligheden. I flere lande end du måske forestiller dig, er musikere og komponister udsat for trusler. Og truslen vokser.

I lande som Sudan, Afghanistan og Kina er krænkelser af musikeres ret til ytringsfrihed hverdagskost. I USA og Algeriet er det lykkedes lobby-grupper at holde populærmusik væk fra koncert-scenerne og ude af medierne og detail-handelen. I ex-Jugoslavien tages musikere ofte som pant i det politiske spil, og ytringsfriheden er stærkt forringet.

Hvorfor censureres musik?

Man kan spørge sig selv, hvorfor musik bliver censureret. Hvorfor er musikere blevet tortureret, fængslet, drevet i eksil og endog dræbt? Hvorfor er visse former for musik blevet holdt nede?

Det kan være så enkelt, som sydafrikanske Johnny Clegg har udtrykt det: "Censur bygger på frygt". Musik er et frit udtryk for individers og folks holdninger, traditioner og følelser. Den kan være udtryk for musikeres håb og drømme, deres glæder og sorger, selve deres kulturidentitet. Men disse udtryk kan stride mod magthavernes interesser. Holdningerne i sig selv kan simpelthen være upopulære eller ligge uden for den gængse måde at tænke på eller den gængse måde at gøre tingene på under et bestemt regime eller blandt bestemte interessegrupper. For over hele verden trues visse mennesker af selve ideen om den frie udveksling af holdninger. Og der er mennesker, som er parate til at undertrykke dem for enhver pris.

Hjælp FREEMUSE

Du kan blive medlem af FREEMUSE og støtte vores aktiviteter. Vi er måske ikke i stand til at standse musikkens censur, men sammen kan vi gøre betingelserne for undertrykkerne vanskeligere.

Musikkens censur er anvendt af stater, religioner, uddannelsessystemer, familier, handlende og lobbygrupper - og i de fleste tilfælde krænkede internationale menneskerettigheds-konventioner.

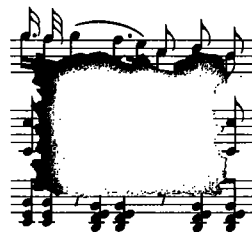
FREEMUSE i aktion...

Vores mål er at:

- Dokumentere krænkelser og diskutere deres virkning på musiklivet.
- Oplyse medier, menneskerettigheds-organisationer og offentligheden.
- Støtte musikere, som har behov for det, og være til stede under deres retssager.
- Udvikle et verdensomspændende netværk til støtte for truede musikere og komponister.

Vores hjemmeside giver oplysninger om krænkelser, og på lydfiler kan du høre musikere og forskere fortælle om musikkens censur og dens virkninger.

FREEMUSE

THE WORLD FORUM ON MUSIC & CENSORSHIP

Idéen til FREEMUSE fødtes ved den Første Verdenskonference om Musik og Censur, som blev holdt i København i november 1998. Konferencen samlede musikere, journalister, forskere, repræsentanter for pladeindustrien og menneskerettighedsaktivister fra hele verden - for at undersøge, diskutere og dokumentere en bred vifte af krænkelse, lige fra det tilsyneladende harmløse til det åbenbart ekstreme. Den alarmerende udbredelse af musikkens censur fik øjeblikkelig konferencens deltagere til at tage initiativ til at danne en ny organisation.

FREEMUSE's arbejde bygger på principperne i FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder, som de særligt gør sig gældende for musikere og komponister.

FREEMUSE blev officielt dannet i 1999 og i august år 2000 oprettedes det første globale dokumentationscenter om musik og censur i København.

Freemuse's kernebevilling er fra det danske udenrigsministerium, og organisationen har modtaget midler fra kunstnere som Oasis og Pet Shop Boys.

FREEMUSE freemuse@freemuse.org
Nytorv 17 **www.freemuse.org**
1450 Kbh K tlf: 33 30 10 27 fax: 33 32 10 45

"Masser af musikere over hele verden behandles nedladende af deres regeringer eller magtfulde fraktioner i regeringerne. Mange af dem bliver censureret, når de åbner munden. Nu og da bliver de endda sat i fængsel. FREEMUSEs eksistens kan hjælpe musikere med at få mod til at beskæftige sig med problemer i deres hjemlande, og give dem den nødvendige støtte, når de udsættes for censur."

Ray Lema
*Komponist og musiker,
Medlem af bestyrelsen for FREEMUSE*